

Ossi Takala

Hiljainen potilas

Michaelides, Alex (2019). Hiljainen potilas. Suom. Antti Autio. Helsinki: Gummerus.

Alex Michaelidesin menestyskirja *Hiljainen potilas* kertoo taidemaalari Alicia Berensonista, joka ilmeisemmin ampuu yllättäen miehensä ja vaikenee sen jälkeen kuin muuri. Teolle ei löydy motiivia, mutta koska Alicia löydettiin aseensa kanssa ruumiin vierestä, tuomio on selviö. Kirjan toinen päähenkilö on psykoterapeutti Theo Faber, jolle oikeuspsykiatrisella osastolla olevan Alician psykoterapiasta muodostuu pakkomielteinen haaste. Theo opiskeli psykoterapeutiksi omien traumojensa takia. Traumamat liittyvät Theon isäsuhteeseen ja tekevät hänet haavoittuvaksi, kun oidipaalisten tappioiden toistumisen uhka herää avioelämässä. Theo osaa kuvata omien traumojensa vaikutuksia vastatunteisiinsa potilaidensa hoitoon liittyen, mutta oman avioelämän ongelmassa insight jää vajaaksi. Theo ylittää useita kertoja sopimattomasti psykoterapeutin ja potilaan välisen suhteen rajoja. Lisäksi hän rikkoo sairaalan ohjeita ja käytäntöjä siihen malliin, joka voisi olla todellisuudessa vaikea toteuttaa. Rajatila persoonallisuushäiriön diagnostiikka ja jotkut ylimalkaiset heitot narsismiin liittyen eivät ainakaan suomalaisesta näkökulmasta katsoen osu aina kohdilleen mutta ne ovat hyvää ja muodikasta viihdettä maallikoille. Myös psykoterapeutin lääkityskannanotot ja etenkin kuvatut kyvyt konkreettisesti lääkitä potilasta eivät varmaan vastaa todellisuutta missään päin maailmaa. Mutta näistä puutteistaan huolimatta *Hiljainen potilas* -kirja kasvaa pikkuhiljaa erittäin koukuttavaksi ja hyväksi dekkariksi, joka pitää lukijansa hyvin otteessaan.

Kirjan juoni valkenee lukijalle vasta aivan kirjan lopussa enkä ainakaan minä pettynyt. On virkistävää, kun jännityskirjallisuus sukeltaa psykoanalyysin maailmaan. Psykoanalyttinen ymmärrys ihmismielestä on näinä pinnallisuuden ja kognitiivisten kovien tieteiden aikoina unohdettu aivan liian usein mutta onneksi kirjallisuus, filosofia ja taide kaipaavat edelleen ihmisen tunteiden syvempää ymmärrystä.

Hiljainen potilas -kirja kuvaa onnistuneesti psykoanalyysin taustateorioita lainaamalla mm. Freudia, Winnicottia ja Bionia. Kirjassa kuvatut psykiatrisen sairaalan henkilökunnan työhönsä lähemmäksi tiimitä valottavat psykoterapeutista lähestymistapaa todenmukaisesti ja maallikoillekin avautuvasti. Kerronta on sujuvaa ja nautittavan helppolukuista. Päähenkilöiden henkilöhistoria ja luonteenpiirteet maalataan komein vedoin askel askeleelta kohti kliimaksia edeten. Lopullinen kuva Aliciasta muodostuu hänen päiväkirjamerkintöjensä ja maalaustensa kautta. Alicia oli ennen murhaa arvostettu taitelija ja hänen maalaamistaan tauluista sekä sairaalan taideterapiasta kasvaa osa tarinaa. Alician *Alchestic*-taulu pohjautuu hänen teatterissa juuri ennen murhaa näkemäänsä Euripideen tragediaan. Antiikin tragedia muodostaa punaisen langan ja kirjan ratkaisevan arvoituksen. *Alchesticin* kohtalo imaisee lopulta myös Alician psykoterapeutin Theon kurimukseensa. Theo löytää avioelämänsä ongelmien kautta murhanhimoiset tunteet myös itsestään. Näin hän tuntee, mitä potilas on tuntenut. Alician oikeuspsykiatri-

sella osastolla maalaama taulu on keskeinen mutta vaikeasti avautuva vihje murhamysteerin ratkaisussa.

Euripideen *Alchestic* on taru vaimon uhrautumisesta miehensä puolesta. Kohtalo määräsi Thessalian kuninkaan Admetoksen kuolemaan nuorena ellei hän löydä jotakuta kuolemaan puolestaan. Syynä on se, että Admetos unohti häiden jälkeen suorittaa vaaditun uhrin Artemiille, vaikka jumalat olivat järjestäneet hänelle puolison. Ensimmäisestä kuolettavasta hääkammion käärmeansasta Admentos selvisi Apollonin neuvoilla. Apollon saa myös puhuttua lisää aikaa Admentokselle, jotta tämä ehtisi etsiä jonkun kuolemaan tilalleen. Admetoksen houkutteluista huolimatta hänen vanhempansa eivät korkeasta iästään huolimatta suostu kuolemaan poikansa puolesta. Tarinasta on Raamatussa versio, jossa vanhempi pyytää lastaan kuolemaan: ”Niin kuin yhden ihmisen tottelemattomuuden kautta monet joutuivat syntisten asemaan, samoin myös yhden totelevaisuuden kautta monet tulevat vanhurskaiden asemaan.” Vanhempien sijaan Admetoksen nuorikko Alchestic suostuu kuolemaan hänen puolestaan. Puolijumala Herakles ei tiedä tästä tragediasta vaan juhlii hurjasti Admetoksen hoviin vieraaksi saapuessaan. Näytelmä muuttuu farssiksi, kun surutalossa juopotellaan ja sikailaan. Kun Herakles lopulta kuulee totuuden, hän yrittää hyvittää tekonsa noutamalla Alchesticin pois manalasta. Onnea varjostaa kuitenkin se, että Alchestic ei suostu enää puhumaan vaan vaikenee täysin. Aivan kuten Alicia murhan jälkeen. *Hiljainen potilas*-kirjassa tähän valintaan, että kuoletko itse vai toinen puolestasi, törmätään eri tulokulmista. Esimerkiksi Alician isä toivoi Alician kuolleen lapsena puolisonsa sijaan auto-onnettomuudessa. Alchestic-myytti käsittelee kuoleman- ja elämänvietin kamppailua. Myytissä Thanatos raivostuu kahteen otteeseen, kun ensin hänelle luvattu Admetos vaihtuu toiseen ja lopulta, kun Herakleelle painin hävitessään hän joutuu vielä luopumaan Alchesticista. Alchesticin puhumattomuus, yhteyden katkeaminen muihin ihmisiin, osoittaa että kuolema ei hellitä otteestaan. Thanatos vaihtaa ja sammuttaa. Se on voimakas vastus myös psykoterapeutille,

kuten *Hiljainen potilas* meille näyttää.

Aliciaa hoitava tiimi päätyy tulkinnassaan siihen, että Alchestic vaikenee vihan takia. Vihan syy on aviopuolison pyyntö. Admetos petti Alchesticin rakkauden hyväksymällä hänet kuolemaan puolestaan. Potilaan hiljaisuus ja vaikeneminen piilottaa usein alleen aggressiion. Silloin ahdistus estää tunteita kuvaavien sanojen löytämisen, joka ilmenee toimintana. Esimerkiksi kun lapsi kohtaa kiukun puuskassa suuria tunteita, joita hän ei kykene vielä sietämään ja sanoittamaan, ne purskahtavat ulos ”itkupotkuraivarina”. Kyse on lapsen kyvystä kannatella ja ennen kaikkea tarpeesta tulla kannatelluksi. Kun potilas rikkoo vapaan assosiaation säännön psykoterapiassa vaikenemalla, se on useimmiten merkki vastarinnan ja defenssien aktivoitumisesta. Tilanteessa vietti-impulssit uhkaavat egon puolustusta. Itsesensuuri estää hiljaista potilasta sanomasta mitään väärää. Sellaista olisi erityisesti aggressiivisten tai seksuaalisten tunteiden ilmaiseminen. Myös silloin, kun potilas on ahne tai sadistinen, vaikeneminen suojaa häntä, jotta niiden paljastuminen ei johda hylätyksi tulemiseen. Hylätyksi tulemisen pelosta näitä tunteita on vaikea ilmaista psykoterapeutille. Viha, pelko, mustasukkaisuus ja kostonhimo ovat tässä kirjassa tällaisia tunteita. Voisiko vaikenemiseen olla myös muita syitä? Käytännössä itsemurhan tekävä Alchestic, on tehnyt valinnan, että hän ei halua enää elää. Vaikeniko Alchestic juuri siksi, että hän ei halunnut palata elämään? Hän ei ollut itse valinnut puolisoaan, vaan hänet oli jumalten toimesta naitettu kuninkaalle. Kyseessä oli Jumalien valinta, jonka takia Alchestic kohtasi hääkammion käärmeansan ja lopulta uhrasi henkensä. Psykoanalytikoilla löytynee tulkinta hääkammion käärmeistä. Jos vanhempi hylkää pienen lapsen, vaikka joutuessaan sairaalaan, lapsi saattaa reagoida vaikenemalla ja kieltäytymällä kontaktista uudelleen tavattaessa. Menetykset ja suru saavat lapsen vaikenemaan. Eihän kukaan, joka on menettänyt jo kerran, halua menettää uutta kertaa. Kukapa haluaisi kuolla kaksi kertaa ja menettää kaikki rakkaansa kaksinkertaisesti. Vaikenemalla Alicia ja Alchestic samalla myös kuolettavat itsensä psykologisesti. Se on

itserankaisua, joka estää itsen puolustamisen ja katkaisee yhteyden muihin. Aggressio suunnataan itseen. Mielenkiintoinen yksityiskohta on, että Euripideen Alkestisin on kääntänyt englanniksi Ted Hughes, jonka ensimmäinen vaimo teki itsemurhan ilmeisemminkin Hughesin uskottomuuden vuoksi. Myös Hughesin rakastajatar, jonka kanssa hänellä oli avioliiton ulkopuolinen suhde, päätyi itsemurhaan. Syyllinen ihminen haluaa tiedostamattaan rangaistuksen, joka näkyy myös tämän kirjan molempien päähenkilöiden, Alician ja Theon, käytöksessä.

Lontoossa asuva kirjailija Alex Michaelidis (-77) tuntee kreikkalaisen taruston, sillä hän on syntynyt ja kasvanut Kyproksella. Hän työskenteli aikoinaan pari vuotta suljetulla osastolla psykiatrisessa sairaalassa. Alex kävi pitkässä psykoanalyttisessä psykoterapiassa ja kokee saaneensa siitä paljon. Hän opiskeli yliopistossa myös psykologiaa, yksilö- ja ryhmäpsykoterapiaa. Hänen siskonsa on psykiatri. Näistä lähtökohdista ja etenkin kreikkalaisen mytologian innoittamana syntyi tämä koko maailman valloittanut psykologinen trilleri. Kiitollisuus omaa psykoterapiaa kohtaan oli kirjailijan mukaan suurin innoittaja kirjoittamisessa. Itse kirjassa psykoterapia saa osakseen myös piilokritiikkiä. Theo nimittäin ylistää omaa psykoterapiaa ja idealisoi omaa psykoterapeuttiaan mutta lopulta hän kuitenkin toteaa, ettei tämäkään psykoterapeutti pystynyt pitkästä psykoterapiasta huolimatta pelastamaan erään nuoren potilaansa sielua. Thanatos jaksaa odottaa. Kirjaa voi suositella lämpimästi kaikille dekkareiden, myyttien, taitteen ja psykoterapian ystäville. Kirja on julkaistu jo yli 40 maassa ja siitä on tekeillä elokuva.